

คอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง”

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 30 ธันวาคม 2542

Brand Name Capital

รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์

ยอร์จ ดับบลิว บุช จูเนียร์ (George W. Bush, Jr.) ผู้ว่าการมลรัฐเท็กซัส ถีบตัวขึ้นมาเป็นผู้นำตัวแทนพรรครีพับลิกันในฐานะผู้สมัครรับเลือกตั้งประธานาธิบดีอเมริกันในเวลาอันรวดเร็ว เงินบริจาคทางการเมืองของประชาชนชาวอเมริกันที่นิยมชมชอบพรรครีพับลิกันส่วนสำคัญมุ่งสนับสนุนนายบุช จูเนียร์ จนผู้สมัครเป็นตัวแทนพรรครีพับลิกันบางคนต้องถอนตัวโดยที่บางคนหันไปเป็นผู้สมัครอิสระ เนื่องจากมีอาจจะดมเงินบริจาคทางการเมืองจากผู้นิยมพรรครีพับลิกันได้นั่นเอง

เหตุโดยยอร์จ ดับบลิว บุช จูเนียร์ จึงสามารถวิ่งนำผู้สมัครเป็นตัวแทนพรรครีพับลิกันคนอื่น?

นักรัฐศาสตร์อเมริกันจำนวนไม่น้อยไม่รู้ลึกประทับใจผลงานของนายบุช จูเนียร์ ในฐานะผู้ว่าการมลรัฐเท็กซัส มีหน้าซ้ำในยามที่ตระเวนปราศรัยหาเสียงเลือกตั้ง นายบุช จูเนียร์ ก็เผยให้เห็นจุดอ่อนและอวิชาเป็นอันมาก ตามอรรถาธิบายของนักวิชาการกลุ่มนี้ การที่นายบุช จูเนียร์วิ่งนำผู้ตัวแทนพรรครีพับลิกันคนอื่น ๆ เป็นเพราะอิทธิพลและชื่อเสียงกิตติคุณของอดีตประธานาธิบดียอร์จ บุช ผู้เป็นบิดานั่นเอง

ในสหรัฐอเมริกา การสืบทอดตำแหน่งทางการเมืองตามสายโลหิตเป็นปรากฏการณ์ที่นักรัฐศาสตร์และนักเศรษฐศาสตร์สนใจศึกษา มีจำเพาะแต่ตระกูลบุชที่เป็นตระกูลนักการเมืองเท่านั้น ก่อนหน้านั้น ตระกูลเคนเนดีก็เป็นอุทาหรณ์อันดี การที่ลูกเล่นการเมืองตามอย่างพ่อ หรือหลานเอาอย่างลุงหรืออา หรือน้องเอาอย่างพี่ ล้วนแล้วแต่เป็นปรากฏการณ์สามัญประชาชนในเขตการเลือกตั้งบางเขตอาจฝ่าฝืนเลือกผู้แทนจากตระกูลนักการเมืองบางตระกูล กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ตำแหน่งทางการเมืองสามารถสืบทอดตามสายโลหิตได้

ในประเทศไทย ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเดือนตุลาคม 2516 ตระกูลนักการเมืองปรากฏโฉมให้เห็นมากขึ้น การสืบทอดตำแหน่งทางการเมืองตามสายโลหิต กำลังจะกลายเป็นปรากฏการณ์สามัญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เกื้อกูลการสืบทอดตำแหน่งทางการเมืองตามสายโลหิต และส่งเสริมการเติบโตใหญ่ของตระกูลนักการเมือง

ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 สมาชิกวุฒิสภามีจำนวนรวมทั้งสิ้น 700 คน จำแนกเป็นสมาชิกวุฒิสภา 200 คน (มาตรา 121) และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 500 คน (มาตรา 98) โดยเป็นสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ (Party List) 100 คน (มาตรา 99) และสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต เขตเดียวคนเดียว 400 คน (มาตรา 102)

ปรากฏการณ์ใหม่ที่กำลังเกิดขึ้น ก็คือ ตระกูลนักการเมืองบางตระกูลส่งสมาชิกในตระกูลไปยึดกุมวุฒิสภา บางคนถูกส่งไปเป็นสมาชิกวุฒิสภา บางคนถูกส่งไปเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นักการเมืองหน้าเก่าอาจเข้าสู่ระบบการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ หากพรรคการเมืองที่สังกัดเป็นพรรคขนาดใหญ่ และสามารถได้หลักประกันว่าจะได้ลำดับสูงในบัญชีรายชื่อของพรรค ส่วนตำแหน่ง ส.ส. ที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรง ก็ส่งลูกหลานหรือภรรยาลงไปรณรงค์แทน ทั้งหมดนี้อาศัยประโยชน์จากเครือข่ายทางการเมืองและระบบการจัดตั้งหัวคะแนนระบบเดียวกัน

เหตุใดการสืบทอดตำแหน่งทางการเมืองตามสายโลหิตจึงเกิดขึ้นได้?

นักการเมืองที่ขึ้นเวทีการเมืองมาเป็นเวลาช้านาน ล้วนมี 'ยี่ห้อ' (Brand Name) ยี่ห้อทางการเมืองเกิดจากการใช้จ่ายในการโฆษณาทางการเมือง (Political Advertising) ส่วนหนึ่งเป็นรายจ่ายตามฤดูกาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูกาลเลือกตั้ง อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการสร้างเครือข่ายทางการเมือง (Political Networking) และการจัดระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ นักการเมืองที่สามารถผันงบประมาณแผ่นดินเข้าไปพัฒนาเขตการเลือกตั้งของตนก็ดี หรือสามารถผันงบประมาณราคาพืชผลไปรับซื้อพืชผลจากเกษตรกรในเขตการเลือกตั้งของตนก็ดี ล้วนเป็นที่ชื่นชอบของประชาชน ชื่อเสียงเกียรติคุณมิได้เกิดจากการช่วยเหลือประชาชนเท่านั้น หากยังเกิดจากประสิทธิภาพในการทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ความซื่อสัตย์สุจริต และความมั่นคงแน่วแน่ในอุดมการณ์ทางการเมืองอีกด้วย

ด้วยเหตุดังนี้ นักการเมืองที่อยู่บนเวทีการเมืองมาเป็นเวลาช้านาน ล้วนมี 'ยี่ห้อ' และ 'ยี่ห้อ' ทางการเมืองนี้เองที่เป็นทำนบกีดขวางการเข้าสู่การแข่งขันของนักการเมืองหน้าใหม่ นักการเมืองหน้าใหม่จึงเสียเปรียบนักการเมืองหน้าเก่า มิเพียงเพราะไม่มี 'ยี่ห้อ' เท่านั้น หากยังเป็นเพราะไม่มีเครือข่ายทางการเมืองและขาดการจัดตั้งระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์อีกด้วย นักการเมืองหน้าเก่ามีงบ ส.ส. ที่ใช้ในการเสริมสร้างคะแนนนิยมทางการเมือง ยิ่งนักการเมืองที่สามารถยึดกุมอำนาจบริหารได้ด้วยแล้ว อยู่ในฐานะที่จะผันงบประมาณแผ่นดินและงบประมาณราคาพืชผลลงสู่ฐานที่มั่นทางการเมืองของตนได้ด้วย ในขณะที่นักการเมืองหน้าใหม่หาโอกาสเช่นที่กล่าวนี้ไม่

ตลาดการเมืองในประเทศไทยเป็นตลาดที่มีท่านบกีดขวางการเข้าไปแข่งขัน (Barriers to Entry) เมื่อนักการเมืองหน้าใหม่มีอาจเข้าไปแข่งขันได้โดยง่าย นักการเมืองหน้าเก่า ย่อมหาทางเสริมสร้าง 'ยี่ห้อ' และหาประโยชน์จาก 'ยี่ห้อ' ของตน โดยที่ 'ยี่ห้อ' ทางการเมืองเป็น ท่านบกีดขวางการเข้าไปแข่งขันที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง

รายจ่ายในการหาเสียงทางการเมืองและรายจ่ายในการสร้างเครือข่ายและระบบ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ทางการเมือง มีลักษณะเป็นต้นทุนจม (Sunk Cost) กล่าวคือ เป็น รายจ่ายที่จ่ายไปแล้วก็แล้วกันไป ไม่ว่าจะได้รับผลตอบแทนจากการใช้จ่ายนี้หรือไม่ ต้นทุนจม เป็นท่านบกีดขวางการแข่งขัน นักการเมืองหน้าใหม่ที่ต้องการเข้าไปแข่งขันกับนักการเมืองหน้าเก่า ต้องพยายามสร้าง 'ยี่ห้อ' ของตน รายจ่ายในการสร้าง 'ยี่ห้อ' เป็นต้นทุนจม เพราะแม้จะใช้จ่าย ไปแล้ว ก็ไม่แน่ว่าจะชนะการเลือกตั้งหรือไม่ หากนักการเมืองหน้าเก่าใช้จ่ายในการสร้าง 'ยี่ห้อ' ไปมากแล้ว นักการเมืองหน้าใหม่แม้จะใช้จ่ายในการสร้าง 'ยี่ห้อ' เท่าเทียมกัน ก็หาจะมีหลักประกัน ว่าจะสามารถโค่นนักการเมืองหน้าเก่าได้ ยิ่งประชาชนในเขตการเลือกตั้งนั้นติด 'ยี่ห้อ' ของ นักการเมืองหน้าเก่าด้วยแล้ว ความหวังของนักการเมืองหน้าใหม่ที่จะชนะการเลือกตั้งย่อมริบหรี่ อย่างยิ่ง

ในตลาดสินค้าและบริการ ยี่ห้อเป็นสินทรัพย์ที่สามารถซื้อขายหรือเปลี่ยนเจ้าของ ได้ (Transferable Asset) บริษัทที่มีประสิทธิภาพการผลิตสูงกว่าสามารถซื้อบริษัทที่ด้อย ประสิทธิภาพได้ ความซื้อนี้ครอบคลุมถึงการซื้อยี่ห้อด้วย เมื่อไอศกรีม Walls จะเข้าสู่ตลาด ในประเทศไทย และพบข้อเท็จจริงว่า Foremost เป็นคู่แข่งสำคัญ ผู้ผลิตไอศกรีม Walls ซื้อยี่ห้อ Foremost ไปเก็บไว้เฉยๆ ด้วยเหตุดังนี้ ไอศกรีม Foremost จึงหายไปจากตลาด

ในตลาดการเมือง 'ยี่ห้อ' ทางการเมืองเป็นสินทรัพย์ที่มีอาจซื้อขายหรือเปลี่ยน เจ้าของได้ (Non-transferable Asset) หากนักการเมืองหน้าใหม่ต้องการลงสมัครรับเลือกตั้งใน จังหวัดสุพรรณบุรี และลงทุนซื้อยี่ห้อ 'ศิลปอาชา' นอกจากการซื้อขायมีอาจเกิดขึ้นโดยนิตินัยแล้ว ประชาชนในจังหวัดสุพรรณบุรีย่อมทราบดีว่า ผู้สมัครหน้าใหม่หาใช่สายโลหิต 'ศิลปอาชา' ไม่ หากประชาชนในจังหวัดสุพรรณบุรีติดยี่ห้อ 'ศิลปอาชา' ถึงจะมีการซื้อยี่ห้อ 'ศิลปอาชา' ผู้ซื้อ ก็มีอาจชนะการเลือกตั้งได้ หากประชาชนทราบว่า ผู้ซื้อมิใช่สายโลหิต 'ศิลปอาชา'

ด้วยเหตุที่ 'ยี่ห้อ' ทางการเมืองเป็นสินทรัพย์ที่มีอาจซื้อขายหรือเปลี่ยนเจ้าของ นักการเมืองจึงมีอาจถอนทุนจากการขาย 'ยี่ห้อ' ได้ แต่ 'ยี่ห้อ' ทางการเมืองสามารถสืบทอด ตามสายโลหิตได้ ในเมื่อการถอนทุนจากการขาย 'ยี่ห้อ' มีอาจเป็นไปได้ หนทางที่จะถอน 'ทุนที่ จมไปแล้ว' ก็แต่โดยการสืบทอด 'ยี่ห้อ' ไปสู่บุคคลร่วมสายโลหิต แทนที่จะถอนทุนจากการขาย 'ยี่ห้อ' ก็อาศัย 'ยี่ห้อ' ในการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากตลาดการเมืองสืบทอดไป

‘ยี่ห้อ’ ทางการเมืองกลายเป็น ‘ทุน’ ของนักการเมือง ซึ่งเรียกว่า *Brand Name Capital* โดยอาจแปลว่า ‘ทุนยี่ห้อ’ กระจายในการสร้าง ‘ยี่ห้อ’ ทางการเมืองจึงถือเป็นกระจายในการสะสมทุนของนักการเมือง หากประชาชนติด ‘ยี่ห้อ’ ของนักการเมือง ‘ยี่ห้อ’ ย่อมกลายเป็นปัจจัยกีดขวางการเข้าไปแข่งขันในตลาดการเมือง นักการเมืองที่มี ‘ยี่ห้อ’ ย่อมได้เปรียบนักการเมืองที่ไร้ ‘ยี่ห้อ’ ด้วยเหตุที่ ‘ยี่ห้อ’ ทางการเมืองเป็นสินทรัพย์ที่มีอาจซื้อขายหรือเปลี่ยนเจ้าของได้ แต่สามารถสืบทอดตามสายโลหิตได้ นักการเมืองที่มี ‘ยี่ห้อ’ นิยมให้บุคคลร่วมสายโลหิตขึ้นเวทีการเมือง เพราะเป็นหนทางเดียวในการหาผลประโยชน์จากรายจ่ายในการสร้าง ‘ยี่ห้อ’ ในอดีต

ปรากฏการณ์ที่ผิวเป็น ส.ส. ตามการเลือกตั้งระบบบัญชีรายชื่อ ลูกเป็น ส.ส.ตามระบบการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต และเมียเป็นสมาชิกวุฒิสภามีโอกาสที่จะเกิดขึ้นได้ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ทั้งนี้เป็นผลจากลักษณะ ‘ทุนยี่ห้อ’ ทางการเมืองนั่นเอง